

Om Kvægpesten.

Af Docent G. Westring.

Kvægpesten hører hjemme blandt Kvæget paa de store Stepper Nord for det Sorte, Azovske og Caspiske Hav. Det er fornemlig Kvæget fra de Kirgisiske og Kalmukiske Stepper, hinsides Ural, som bestyldes for at være Arnestedet for denne Syge, og den Maade, paa hvilken Kvægholdet drives her, frembyder ogsaa saa ugunstige Forhold i hygieinisk Henseende, at den Formodning, at her fortrinsvis skulde kunne udvikle sig pestagtige Sygdomme blandt det, ingenlunde er bristig. Beboerne føre et nomadiserende Liv, have ingen Stalde til at beskytte Kvæget mod den ofte strænge Vinters Kulde og samle lidt eller intet til Vinterforraad for deres Dyr, saa disse snart leve i stor Overskud, snart ere udsatte for i Tusindvis at dø af Sult.

Herfra forplantes Kvægpesten saa hyppigt ind i de tilgrændsende Steppelande i det sydlige Europa, at Meningerne ere delte om, hvorvidt den ikke ogsaa kan udvikle sig hos det her hjemmehørende Kvæg, og meget hyppigt føres den herfra til Ungarn, Polen og Vest-Rusland. Det er først, naar den viser sig udenfor disse Grændser, at den egentlig betragtes som værende udenfor sit Hjem.

Det er da fornemlig under Krige, i hvilke Østens Folk have deltaget, eller naar Hærene ere blevne forsynede med Slagtekvæg fra Stepperne — som fortrinsvis søges dertil,

forbi intet andet Kvæg som det er istand til at følge en Hær paa dens Marche — at Kvægpesten er bleven ført til andre af Europas Lande; og den har da især vundet Udbredelse og anrettet Ødelæggelser blandt disses Kvæg, naar Befolkningen samtibigt eller kort forud er bleven hjemløst af andre store Ulykker, saasom usædvanlige Veirforhold med Oversvømmelser, Misvæxt og deraf følgende Hungersnød, Pest blandt Menneskene o. s. v. Dette har bevirket, at Kvægpesten ofte er bleven antaget for fremkaldt ved de samme Aarsager, som have voldet disse Ulykker, og at dens Herkomst derved er miskendt, hvad der især maa have tjent til at forøge dens Udbredelse, ligesom det maa antages, at Befolkningens Energi til at træffe Forholdsregler, som kunde modvirke den, under saadanne Forhold har været svækket.

Det er høist rimeligt, at Kvægpesten fra de tidligste Tider periodisk har hjemløst Europa; men Beretningerne derom ere usikre, næsten indtil det attende Aarhundrede, da det tidligere oftest var Digterne, som beskrev de Sygdomme, der hærgebe Landenes Husdyrstand, og forskjellige Sygdomme derved ofte bleve sammenblandede. Dog er man berettiget til at slutte paa Kvægpesten, naar disse Beskrivelser vise, at Sygen har holdt sig til Kvæget alene, er streben frem fra Øst til Vest, har anrettet store Ødelæggelser, og er bleven kraftigst modvirket ved Afspærring og Nedgravning af de bøde Dyr, hvoraf Erfkjendelsen om dens Forplantning ved Smitte fremgaaer.

Blandt de Invasioner af Kvægpesten, hvorom Historien melder, fremtræder især som overordentlig ødelæggende en, der indtraf i Begyndelsen af den store Folkevandrings Tid, da Hunnerne trængte Gøtherne vesterpaa, og Keiser Valens blev nødt til at indrømme disse Land paa denne Side Donau; og en lignende i det trettende Aarhundrede, da Mongolerne oversvømmede Europa. Med disses Kvæg førtes Kvægpesten til Ungarn, derfra til Syd- og Mellem-Eythland, Italien og Frankrig og anrettede saa store Ødelæggelser, at der mange Steder næppe levedes noget Kvæg. I Begyndelsen af det

attende Aarhundrede udbredte den sig atter over næsten hele Europa, og herskede med en saadan Voldsomhed, at den spredte Skræk og Glendighed overalt paa sin Vej; den ledsagedes af Hungersnød, fremkaldt ved Overfømmelser og umaadelige Græshoppesværme, Pest og andre udbredte og ondartede Sygdomme blandt Menneskene, og de Udelæggelser, som den dengang anrettede, overtraf vel endog alle tidligere Indfalds. Allerede 1709 synes den at have hersket usædvanlig stærkt i det sydlige Rusland; 1711 udbredte den sig omtrent samtidigt over Dalmatien til Italien, over Nedre-Ungarn til Østerrig, og over Polen til Preussen og Schlesien; herfra trængte den videre til det øvrige af Nordtyskland, Nederlandene og Danmark; saavel over Piemont som over Elsas førtes den ind i Frankrig og derfra til England i 1714. Alle vegne herskede den med stor Voldsomhed, og især synes den i Italien, Sveiz, Holland og Danmark at have viist sig saa dødelig, at der mange Steder ikke levnedes et Stykke Kvæg af en angreben Hjord, og Tabet i Europa under denne Syge angives at have beløbet sig til over halvanden Million Kvæg alene i de tre første Aar, Sygen rasede.

Det var i denne Periode, at der første Gang blev givet Anvisning paa de hensigtsmæssigste Foranstaltninger mod Kvægpesten. De italienske Læger Ramazzini og Lancisi gjorde den til Gjenstand for deres Studier, og den sidstnævnte gav Anvisninger, som siden den Tid have dannet Grundlaget for alle Regjeringsforanstaltninger mod den. Men om der end derved paa mange Steder baade i Italien og Tyskland gjordes Sygdommen Afbræk, saa bleve dog disse Foranstaltninger oftest enten kun halvt iværksatte eller anvendte saa sent, at de ikke paa langt nær kunde gjøre deres fulde Nytte. Kun England dannede dengang en smuk og lærerig Undtagelse. Kvægpesten udbrød der, dengang som i 1865, i Islington og spredte sig snart i de tilstødende Grevskaber Essex, Middlesex og Surrey. Men paa Røgen Tomas Bates Raad bleve Lancisi's Forskrifter tagne til Følge og, væsentligt ved private Anstren-

gesser, bragte i Udførelse efter hans Anvisning, saaledes at Sygdommen, efter at have hersket i tre Maaneder, var fuldstændig ophørt, og Tabet indskrænket til 6000 Høveder. I Holland herskede den dengang over tre Aar, og Provindsen Holland mistede alene over 200000 Stykker Kvæg. 1740 viste Sygen sig atter i Ungarn og udbredte sig efterhaanden derfra over Tydsland og Italien; 1742 trængte den frem til Bøthringen, og næste Aar var den udbredt over hele Frankrig, medens den samtidig over Swaben trængte sig ind i Sveiz. Nordpaa hjem søgte den Nederlandene og de nordiske Lande og førtes herfra til England. Ogsaa denne Gang viste den sig meget ondartet, Danmark skal fra 1745—47 have mistet over 450000 Stk. Kvæg, og intet Sted drog man Nytte af de under den forrige Smitte høyt kjøbte Erfaringer. Man spekulerede i Lægemidler mod den, forsøgte mange Steder Indpøbning, og forsøgte de eneste virksomme Midler mod Ondet. I de første ti Aar, Sygdommen dengang rasede i Europa, regner man, at den bortrev over tre Millioner Høveder. Der herskede dengang tilbølgelig meget vrang Anskuelse om Kvægpestens Oprindelse og Væsen. Medens man paa den ene Side tilstod dens Smittefarlighed, nærmede man paa den anden Side Forestillinger om, at den fremkaldtes ved giftige Insekter, og de fornuftige Foranstaltninger, som fremkaldtes ved hin, modarbejdedes ved denne Anskuelse. Thi naar disse giftige Insekter tilførtes Dyrene gennem Luften, saa kunde jo Afspærring af de sunde fra de syge Dyr, disses Nedslagning og Begravelse høyt i Jorden intet hjælpe. Vaade i Datidens og de tidligere Meddelelser om Kvægpesten spillede giftige Laager, Kometer og i det Hele usædvanlige Naturbegivenheder en væsentlig Rolle i Forklaringerne om dens Opkomst, og man kan derfor ikke undre sig over, at de Forholdsregler, som bleve truffet mod den, ikke kunde beherske den.

Kort efter Syraarskrigens Udbrud førtes Sygdommen, formodentlig med de russiske Hærs Train, atter ind i Tydsland og spredte sig snart over hele Nordtydsland. 1762

trængte den ind i Danmark og blev ogsaa dennegang almindelig udbredt her, ligesom den mange Steder viste sig ligesaa dræbende som forrige Gang. 1765 førtes den fra Ungarn ind i Østerrig, over Polen til Preussen og det øvrige Nordtyskland, og herfra i 1766 til Nederlandene, hvor den atter arreterede svære Ødelæggelser. Danmark blev ogsaa hjemstødt af den denne Gang, men Thyland holdt sig fri ved strengt gennemført Affpærring. Ogsaa til Belgien og Frankrig indførtes den, men medens der paa de fleste Steder kun blev truffet halve Forholdsregler mod den, lykkedes det i Picardiet og i østerrigsk Flandern ved Nedslagning og streng Affpærring at standse Sygen, og indskrænke Tabene til Ubetydeligheder. Fra 1770 til 1782 holdt den sig afveglende i de forskjellige Lande i Nordeuropa, og den bortrev i Tidsrummet fra 1774—82 i Danmark og navnlig i Holstein og Slesvig en stor Del af Besætningerne. Fra 1793 til 1800 herskede den igjen i Mellemeuropa, og under Napoleons Krige fulgte den ofte i Armeernes Spor; men nu var man dog istand til at holde den ude de fleste Steder, hvor den ikke fulgte ind med Armeerne, og i Holstein og Slesvig, hvortil den bragtes i Slutningen af 1813, blev den ved strengt gennemførte Politiforanstaltninger under G. Viborgs Ledelse snart undertrykt, og Tabet indskrænket til omtrent 2000 Hoveder.

Den Veilighed, som forhen Krigen ydede Kvægpesten til at sprede sig udenfor sit Hjem, har i Nutiden faaet en særdeles Udvidelse ved den lette og hurtige Transport og dermed følgende Forøgelse i Handelen med levende Kvæg, som Jernveie og Dampskibe tilbyde.

Nu kan en Drift Kvæg føres fra Kvægpestens Hjem til Østersølandene, til Hamburg eller Rotterdam, ja til England i den Tid, Kvægpest-Giften kan holde sig i Dyret, inden Sygdommen kommer til Udbrud, eller dog inden Flokken bliver formindsket ved den, og der er derved aabnet en Vej for Smittens Udbredelse, der er saameget farligere, som Trangen til Indførsel af Kvæg i Europas og især Englands store Stæ-

der stadig stiger, og Fristelsen til at bidrage til deres Forsyning fra Steppelandenes rige Hjorder maa voxe med den.

Under saadanne Forhold er der Grund til at frygte for, at Kvægepesten vil blive en slittig Gjæst i Europa, og slittigere, jo mere Jernvejsnettet i det sydlige Rusland udvikles. Men derved vil forhaabentlig ogsaa dens Kraft være brudt, og dens Ødelæggelser under isørigt sædvanlige Forhold indskrænke til Ubetydeligheder. Thi om man end ikke alle Steder vil staa paa Post mod den, saa vil man dog lære at beherske den. Det har viist sig i de til Rusland grændsende Dele af Tyskland, hvor den har været indført mange Gange i det sidste halve Aarhundrede, det har viist sig i Belgien, i Frankrig, i Sveiz, i Rhinpreussen, hvor den har været indført fra England eller Holland i den seneste Tid, og det har viist sig paa en storflaet Maade i England nu. Den blev indført der i Juni 1865 med et Parti Kvæg fra Reval, begyndte i London, fik Lov til at sprede sig og spredte sig med rivende Hurtighed over hele England, Wales og Skotland, idet man miskjendte eller fornægtede dens Herkomst og indlod sig i Kamp mod den med Lægemidler og Indpødning. Dette sidste Middel faldt især i Briternes Smag, thi de have slet ikke glemt, at det var Jenner, som blev Vaccinationens Fader. Men medens den da greb saaledes om sig, at de ugentlige officielle Indberetninger, som de dog selv tilstaa langt fra vare fuldstændige, viste en jævnt voxende Stigen af Antallet af de angrebne, saaledes at dette sidst i Februar 1866 var naaet til over halvsjættende Tusinde om Ugen, saa bragte de dog Antallet til at falde saa at sige øieblikkelig, da de grebe fat paa rette Maade, og allerede først i Juni vare de naaede til at være saavidt Herrer over Sygdommen, at det ugentlige Antal af de angrebne var sunket til under 100, og i Oktober maatte Sygen ansees for undertrykt; næppe 3 pCt. af Kvægbesætningen i de forenede Riger havde da været angrebet, og Sygdommen kunde derfor langt fra siges at have gjort sig selv umulig som naar den rasede i Fortiden. Et mere flaaende Bevis paa, at Sygdommen kan

beherkses, vil vel næppe blive leveret, medmindre det skulde være Holland forbeholdt at give det.

Det er en nu af alle almindelig antaget Kjendsgjerning, at Kvægpesten kun kan vise sig udenfor sit Hjem i Steppelandene, naar den er bleven forplantet dertil ved Smitte 3: ved Dverførelsen af et eiendommeligt Smittestof, som er istand til hos Kvæget, og efter den nyere Tids Sagttagelser hos de drøvtyggende Husdyr, at fremkalde de sygelige Forandringer i Legemet, som ere betegnede med Navnet Kvægpest, og ved denne Virksomhed er istand til at mangfoldiggjøre sig, saaledes at det fra det angrebne Dyr kan forplante sig videre.

Smittestoffet i og for sig er, som næsten alle disse, ubekjendt; trods al derpaa anvendt Umage har man aldrig ved Sandfærnes Hjælp kunnet iagttage dem; men de vise i alle deres Forhold saamegen Righed med de laveste, kjendte Organismer, at man har troet sig berettiget til at antage dem for levende Væsener. De trives under saadanne Forhold, ved hvilke organiske Væsener i Almindelighed ville trives, og tilintetgjøres ved saadanne Indvirkninger, som man veed virke dræbende paa levende Skabninger. Som det er bekjendt for de snlytende Dyr og Planters Vedkommende, at de ere temmelig bundne i Valget af deres Værter, saaledes at de kun formaa at leve, eller dog i hvert Fald trives bedst og formere sig frodigst, naar de træffe den dem tilhørende Art eller Familie, saaledes ogsaa Smittestofferne. Kvægpestens Smittestof trives bedst hos Kvæget, er seet at kunne leve og formere sig hos Faaret og Geden, men kan aldeles ikke angribe Hesten eller Svinet. Rigesom det ved en Gjæring er ligegyldigt, eller dog kun af underordnet Betydning, om Gjæringsstoffet tilsættes i større eller mindre Mængde, men Gjæringens Livlighed afhænger af det gjærende Stofs Bestaffenhed, idet Fermentets Formerelse kan være saa umaadelig hyppig, at den tilfattede Mængde er forsvindende i Forhold dertil, saaledes er det ogsaa ved Smittestoffernes Virkning ligegyldigt, om de bibringes Dyrene i større eller mindre Mængde. Om et Stykke Kvæg podes paa hun-

brede Steder med Kvægpestismitte eller kun paa eet, har aldeles ingen Vethning for den deraf flydende Sygdom, forudsat at den ene Bodning er slaaet an. Virkningens Hæftighed afhænger af, om Dyret er mer eller mindre disponeret, o: om Smittestoffet forefinder Betingelserne for sin Udvikling i større eller mindre Maaal.

Hvilke Forhold, der betinge Dispositionen, veed man ikke, men man veed, at denne ophæves ved Sygdommen, saaledes at et Dyr, der har gjennemgaaet Kvægpesten, ikke kan faae den igjen. Det er ofte anført, at naar Kvægpesten føres til et Sted, angriber den de yngste, kraftigste Individier først og stærkest, og det skulde derefter synes, som om et blomstrende sundt Legeme frembød de gunstigste Betingelser for Smittestoffets Udvikling. I hvert Fald er det aldrig slaaet feil, at Kvægpesten har været baade mest dræbende og stærkest omsiggribende i den første Tid, den har hersket paa et Sted, og at den, ogsaa uden at gjøre sig umulig ved at dræbe eller gjenemshge alt Kvæget paa Stedet, lidt efter lidt har mødt mindre gunstige Betingelser for sin Udvikling, og derfor har tabt sin Kraft. Uden Afbrudelse og gjentaget Indførelse har man sjældent seet Kvægpesten græsere paa et Sted over 3—4 Aar.

Smittestoffet forplantes fra Dyr til Dyr og fra Sted til Sted i og med Udskillelserne fra det syge Dyrs Legeme. Det findes i Slimen fra Dinene og Luftsveienes Slimhinde, i Tarmudtømmelserne, i Blodet, i de med den udaandede Luft følgende dyriske Partikler, og allevegne hvor disse kunne naae hen, med alle de Gjenstande, hvortil hine kunne klæbe, kan Smittestoffet føres omkring. Det er altsaa ikke nødvendigt for Smittestoffets Forplantelse, at Dyrene skulle komme i umiddelbar Berøring; et Dyr, som har Kvægpesten, kan smitte paa Afstand — hvor lang vides ikke med nogen Sikkerhed —; Smitte-ten kan fra det føres med Drikkevandet, med Hø, Halm, Gjødning, Menneftenes Klæder osv. fra Sted til Sted, og forplante Sygdommen, forsaavidt den ikke paa Veien rammes af saadanne Indvirkninger, som tilintetgjøre den. I at modstaa

saadanne Indvirkninger viser Kvægpest-Smitten en Haardnakethed som faa andre Smittestoffer. Sommerens Varme og Vinterens Kulde ere uden Virkning paa den, og indeluffet i Stalde har den bevaret sin Virksomhed i Nar og Dag. Et frisk Luftræk synes derimod at være særdeles uheldig for den, og Klor, Svovlsyrlingdampe og lignende Stoffer, som angribe organisk Væv, dræbe den.

Vibragt et Dyr, som er disponeret til Sygdommen, fremkalder Kvægpest-Smitten Forstyrrelser, hvis Ytringer lettest opfattes som Udtryk for tre paa hverandre følgende sygelige Processer, nemlig en Forandring i Blodet og deraf følgende Indvirkning paa hele Livsvirksomheden, Lidelse af alle Slimhinderne og da især Fordøjelsesredskabernes og Aanderedskabernes Befklædning, og endelig de her stedfindende sygelige Forandringers Tilbagevirkning paa Organismen i dens Helhed. Efter stedlige Eiendommeligheder, de angrebne Dyrs Individualitet, eftersom det er i Begyndelsen eller mod Slutningen af Sygens Hersten paa et Sted, og sandsynlig efter mange andre, mindre kjendte Forhold kan den ene eller den anden af disse Processer yttre sig mere fremherskende, og derved kan Sygdomsbilledet blive yderst forskjelligt. Det er derfor vanskeligt at skildre Sygdommens Ytringer saaledes, at Beskrivelsen passer for alle Tilfælde, og det er ikke muligt at udpege saadanne Tegn paa denne Sygdom, enten tagne af dens Symptomer eller af de efter Døden forefundne Forandringer i Legemet, hvoraf Sygdommen med Bestemthed i alle Tilfælde lader sig erkjende. Karakteristiske Symptomer gives der ikke i Kvægpesten, og de Forsøg, som have været gjorte paa at opstille saadanne, have altid gjort mere Skade end Gavn.

I den første Tid, efterat Smitten har fundet Sted, yttres der sig ingen Virkning af den hos Dyret. Den Tid, der saaledes gaaer hen mellem Smitteens Optagelse og Følgenes synlige Fremtræden, benævnes almindelig Inkubationstiden, det latente Stadium, og det kan være af forskjellig Varighed; som oftest varer det en Ugestid, men medens man paa

den ene Side vil have iagttaget et latent Stadium paa 14 Dage, vil man paa den anden Side have seet Tilfælde, hvor Sygdommen har viist sig saa godt som umiddelbart efter Smitten. Om Dyret kan smitte i denne Tid, er ikke afgjort.

Naar Sygdommen kommer til Udbrud, viser den sig først ved en almindelig Forstyrrelse i Dyrets Befindende; det bliver enten sløvt, saa det staaer tilbage fra Krybben med hængende Hoved og er uopmærksomt, eller det viser en usædvanlig Livlighed og Uro; Blikket er mat eller har et vildt Udtryk; Temperaturen paa Legemets Overflade bliver væglende, Horn og Fødder snart kolde, snart varme; af og til indfinde sig Kuldebegyngninger, som om Dyrene staa og fryse; men Varmeudviklingen i Legemet tiltager, og er, efter Jagttagelserne under Sygdommens Hærden sidste Gang i England, det første og sikreste Tegn, paa hvilket man kan kjende den begyndende Sygdom; Pulsen og Aandedrættet blive hyppigere, Dyret gaaer fra Foderet eller æder hen i Beiret, Drøvtgningen standser, Gjøbningen er haard og affættes sjeldnere, og Mælkeaffondringen aftager. Det er allesammen Tegn paa Feber, paa en sygelig Forhøielse af Stoffkiftet i Legemet, og som et saadant maa ogsaa den ofte iagttagne forhøiede Følsomhed i Lændegnen betragtes. Der er i dem intet karakteristisk for Kvægpesten, intet, som ikke kan iagttages i enhver stærk Feber. Denne Tilstand kan tiltage saa hurtigt og udvikle sig saa voldsomt, at Dyrene kunne dø i Løbet af en kort Tid, inden noget af de andre Tegn har ret udviklet sig, og saaledes maa Sygdommen være optraadt i de Tilfælde, om hvilke Holberg meddeler, at hele Besætninger paa Herregaarde døde inden 24 Timer efter, at Sygen var udbrudt blandt dem. Men et saa stormende Forløb er næppe iagttaget i Nutiden, idetmindste indeholde Beskrivelserne intet derom.

Til ovenanførte Symptomer slutte sig snart Tegn paa en Riden af Slimhinderne; der viser sig en kort, stødende Hoste, som i Beskrivelserne af mange Syger angives som et af de første Tegn paa Sygdommens Udbrud, Dinene blive røde

og rindende, Næsen flyder og Munden bliver saglende, medens dens Slimhinde er rød og smaaprikket. Saalænge Dyret har Forstoppelse, er der oftest Opblæsning, men Forstoppelsen afløses snart af et heftigt Bugløb — Diarrhoe, og da falder Underlivet sammen, og Flankerne blive hule. Tarmsudtømmelserne bestaa i Forstningen af flydende, slimet Gjødning, senere blive de blandede med Blod og Materie, stærkt stinkende og skarpe, saa de fremkalde Skoldning af Hudens om Endetarmen og paa de Dele af Mellemkjød og Kaar, som de besudle; de udtømmes med stærke Trængninger og under Smertesyttringer, indtil der henimod Slutningen kan indtræde Lamhed og Følesløshed i Endetarmen, saa de afgaa uvilkaarligt. Pletterne paa Mundens Slimhinde blive større, flyde sammen og bedækkes med en graagul blød Skorpe, der efter nogle Dage løsner sig, falder af og efterlader et Saar; lignende Forandringer finder man ved Abningen af det døde Dyr paa Tarmanalens og da især 4de Maves og Tyndtarmens Slimhinde som Aarsag til Diarrhoen; saavel Næsefloddet som Afføndringen fra Diets Slimhinde blive ligeledes blandede med Materie og skarpe; Skedens Slimhinde viser sig ofte angrebet ligesom Mundens, og alle disse Tegn ere, naar de optræde, karakteristiske, forsaavidt som der næppe findes nogen anden Sygdom hos Kvæget, i hvilken de optræde i den Grad.

Alt som disse Lidelser udvikle sig, tager Feberen til, Dyret bliver mere og mere mat, smagres stærkt, kan ikke holde sig paa Benene, og ligger sløvt hen, medens det tidligere yttrede Tegn paa heftige Smertes, Angst og Uro ved Stønnen, Tænderskjæren og Skjæven hen til Daglivet; det dør gjerne roligt uden Krampetrækninger.

I de Tilfælde, hvor Dyret gennemgaaer Sygdommen, naae Symptomerne ikke den beskrevne Styrke, og navnlig optræde ikke de sidstansførte Symptomer, der nærmest maa betragtes som Udtryk for en Tilbagevirkning fra de sygelige Forandringer i Slimhinderne. Istedetfor den store Sløvhed

og Mæthed indfinder da Opmærksomheden mod Omgivelserne sig igjen, Dyret begynder at nippe af Foderet, og Kræfterne vende tilbage; i mange Tilfælde har man iagttaget, at Berdringen begyndte samtidig med, at der fremtraadte et Udflæt langs Ryggen, nedad Bovenen eller paa Dverets Hud, og dette er derfor ofte blevet betragtet som et Tegn paa en gunstig Bending i Sygdommen.

I det Hele taget er denne Sygdom meget hurtig forløbende, saa den sjældent varer 14 Dage, og naar Dyrene komme sig, gaaer det ligeledes raft, og den fuldstændige Helbredelse opnaaes langt hurtigere, end man er tilbøielig til at vente det, naar man slutter efter den Grad, i hvilken Dyret har været angrebet.

Bed denne Skildring har jeg ikke tænkt mig at have givet en udtømmende Beskrivelse af Kvægpestens Symptomer. At give en saadan, vilde efter de mange Maader, denne, som alle tyfse Sygdomme, kan hyltre sig paa, næppe være paa sin Plads her. Jeg har kun bestræbt mig for at skizzere det Billede, den almindeligst viser sig med, det, den maa antages nærmest at ville optræde under, dersom den skulde ramme vort Kvæg.

Der kjendes ingen anden Sygdom hos Kvæget, i hvilken Dødeligheden er saa stor, som den er i Kvægpesten. Hvor den er optraadt udenfor sit Hjem, findes Dødeligheden oftest angivet fra 90—95 pCt., og findes der end Smitsoter af den, i hvilke 32 pCt. helbreedes, som nu i Holland, saa er der ogsaa angivet Syger, i hvilke kun 1 pCt. af de Angrebne have overlevet den; og da det derhos er sjældent, at noget Hoved undgaaer den i en Besætning, den er trængt ind i, er det ikke forunderligt, at den, fremfor alle andre Sygdomme blandt Husdyrene, er bleven tillagt Navnet Pest.

Overfor den store Mængde Forsøg, der have været gjorte, den Masse af Tid og Flid, der har været anvendt paa at finde Lægemidler mod Kvægpesten, og de Resultater, der have været Frugten af denne Møie, turde der være Grund til at dvæle et Øieblik ved disse Forsøgs Berettigelse.

Bortseet fra, at det, at søge et Lægemiddel mod en Sygdom, saalænge denne Sygdoms Væsen er komplet ubekjendt, er et Lotterispil, i hvilket Udsigten til at vinde er overmaade ringe, — Therapien kan næppe rose sig af at have truffet mere end eet Nummer og det endda et ikke altid gyldigt i Kininen mod Koldfeber —, bortseet fra, at den øvrige saakaldte rationelle Behandlingsmaade er særlig uheldig stillet overfor de tyfse Sygdomme, idet disses veglende Billede den ene Time kan forbyde Anvendelsen af det Midde, som den foregaaende syntes at paabyde, og at derfor ethvert Indgreb, som gaaer udenfor de af Sundhedspleien givne Forfrister, oftere har gjort Skade end Gavn —, selv bortseet fra disse for de tyfse Sygdomme i Almindelighed gjældende Indvendinger mod Therapiens Ret, bliver der angaaende Rvægpesten en anden Betragtning tilbage, som uafviselig maa gjøre sig gjældende, og det er den Fare for Smitteens Udbredelse, som Rurforsøg med den medføre.

Det er en Sygdom, som, idetmindste hos os, kun kan fremkaldes ved tilført Smitte, derom er der næppe delte Meininger; under Sygdommen formerer Smittestoffet sig hos det angrebne Dyr i en vistnok meget hurtigt vøgende Progression, og føres med alle dets Udsønderinger, som derved blive istand til at forplante Smitten; Smittestoffet er af den Bestaaffenhed, at det er særdeles vanskeligt at spærre Veien for det, dels fordi det er saa intensivt, dels fordi det formaaer at smitte ikke alene ved umiddelbar Berøring mellem det smittende og det smittede Dyr, men ogsaa kan forplante sig gennem Luften og med alle saadanne Gjenstande, hvortil Udsønderingerne fra et sygt Dyr eller Dele af dette levende Væv kunne klæbe, og endelig fordi det er i en ualmindelig Grad livsfeigt. Men under saadanne Forhold kan Muligheden af at redde nogle saa angrebne Dyr intet veie op mod den Fare for det Offentlige, der er forbundet med at underholde Sygdommen, og det saameget mindre, naar Muligheden for at udrette noget ved Ruren er saa ringe, som den stedsse har viist sig at være ved denne Sygdom. Hvor derfor ikke, som Tilfældet er overfor

Mennesket, det moralske Hensyn til Livet maa være det alt overveiende, hvor Forstanden har ubegrænset Raaderum, idet Sagen er en ren Økonomisag, der bliver det meningsløst, at lade Hensynet til den Enkelte veie noget mod Hensynet til det Almindelige, der tør kun den Betragtning gjøre sig gjældende, at det syge Dyr danner en Kilde for Smitten, at denne Kilde vedligeholdes med Dyrets Liv, og at det derfor er at spille Sygdommen i Hænderne, naar man stræber at vedligeholde dette. Hensynet til det Almindelige maa her netop hyde, at man offerer den Enkelte, at de angrebne Dyr, ja endog de i fjernest Grad mistænkte dræbes og tilintetgøres fuldstændigst og hurtigst muligt, idet vi ikke kjende noget andet sikkert Middel til at tilintetgjøre Smitten : Sygdommen, end det, at gjøre den umulig ved at berøve den dens Næring.

Saalænge der herskede Uklarhed i Anskuelsen om Sygdommens Oprindelse, saalænge man kunde tro, at den fremkaldtes ved andre Aarsager end Smitten, at den kunde avles i Landet eller hidbringes ved giftige Taager, saa var der Rimelighed for at kalde Therapien til Hjælp mod den, thi da kunde man ikke klare sig det Ansvar, man paatog sig overfor det Almindelige ved at forsøge en Kur; men efter at Sygens Oprindelse er godtgjort ved Aarhundreders samstemmende Vidnesbyrd, bliver enhver Tanke derom et uforvarligt Misgreb, indtil Erkjendelsen af Sygdommens Væsen giver os en Basis for Forsøget, som betager dette Lotterispillets Karakter.

Men paa ethvert Trin viser ogsaa Historien os aldeles klart, at kun Bestræbelser for at tilintetgjøre Giften ved Nedslagning af de syge og mistænkte Dyr, i Forbindelse med en omhyggelig og strengt gennemført Virksomhed for allevegne at hindre Smittens Opbevaring og Spredning, have ført til heldige Resultater, og at i samme Forhold, som der har været Vaksen i denne Fremgangsmaade, i samme Forhold, som der

er lyttet til dem, der have krævet Therapiens Hjælp, ere de af Sygdommen anrettede Ødelæggelser voxede.

Vi behøve ikke at gaa langt tilbage i Tiden for at faae Bekræftelse derpaa; den ligger til Overflod rede i Kvægestens Optræden i Europa i de sidste to Aar.

Den direkte Skade, Kvægesten kan forarsage ved at trænge ind i og sprede sig i et Land, staaer i Forhold til Størrelsen af Landets Kvægbesætning og dennes Værdi. I den Henseende hører Danmark til de mest truede Lande i Europa; thi medens der efter officielle Meddelelser i 1866 i England fandtes 8,316,960 Stykker Kvæg mod 29,070,932 Indbyggere, i Frankrig 14,197,360 mod 37,386,313, i Belgien 1,257,649 mod 4,529,461 og i Holland 1,333,887 mod 3,618,459 Indbyggere, habdes i Danmark ifølge Tællingen i 1866 1,192,188 Stykker Kvæg mod 1,700,000 Indbyggere. Og baade med Hensyn til den absolute Værdi af Besætningen, og især Forskjellen mellem denne og det, der kunde udbringes af de Dyr, som maatte slagtes for at standse en udbrydende Kvægest, hører Danmark med sit langt overveiende Antal af Malkekvæg til de uheldigst stillede Lande i Europa.

Helt anderledes forholder det sig, naar vi ville ordne Landene, eftersom de maa siges at være udsatte for en Indførelse af Kvægesten; i den Henseende hører Danmark absolut til de heldigst stillede. Faren for Indbringelse af denne som af de øvrige smittende Sygdomme blandt Husdyrene er aabenbart fortrinnsvis knyttet til Indførslen af vedkommende Dyrarter, i dette Tilfælde fornemlig Kvæg. Et Land som England, der til sin Befolknings Forsyning med Kjøb behøver en betydelig Tilførsel, og for hvilket følgelig ethvert Tryk, der udøves paa denne, er et Onde, der strax føles af Befolkningen, er derfor særdeles udsat; men Danmarks Indførsel af Kvæg er saa ringe og saa langt fra at være en Nødvendighed, at, om den ikke kan undværes, en Karantæne, der er fuldkommen betryggende, ikke vilde være noget føleligt Onde for os.

Eiheller er Danmark meget udsat ved nogen gennemgaaende Kvægtrafik; vi staa i den Henseende vel saa godt som ubelukkende i Forbindelse med de sydvestlige svenske Provindser, og en Standsning af denne, naar den kunde medføre Fare, vilde næppe frembyde nogen Vanstuelighed eller medføre nogen Ulempe, som kunde gjøre Valget tvivlsomt.

Vi indføre ingen uforarbejdede Materialier af Dyr, som Huder, Horn, Uld eller lignende, hvormed Smitten kunde bringes. Af de Produkter, vi iøvrigt indføre, kunne næppe andre ansees for farlige end Pottemagervarer, Steentøi, Fajance og lignende, som ere pakkede i Hø eller Halm. Men disse ere ogsaa i meget høi Grad farlige, naar de indføres fra Lande, i hvilke Kvægpesten findes. I Hø og Halm kan Smittestoffet holde sig i meget lang Tid, naar Luftens frie Tilgang er hindret ved en tæt Sammenpakning, og det vilde være en for vidt dreven Godtroenhed at vente, at de skulde blive vragede som Pakmiddel paa Indpakningsstedet, fordi de mulig kunde føre Smitten med sig. Men en Ompakning af saadanne Sager paa Udfibningsstedet og Tilintetgjørelse af det medførte Pakmiddel, kan eiheller være forbundet med saamegen Ulempe, at man ikke skulde være berettiget til at antage, at det paahydes og udføres overalt, hvor der er mindste Grund dertil.

Maa Danmark saaledes siges at være kun lidet udsat for under sædvanlige Forhold at faae Kvægpesten indført og i den Henseende at høre til de heldigst stillede Lande, saa gjælder det samme i en ikke mindre Grad overfor Udsigten til at undertrykke Sygdommen, naar den skulde blive indført i Landet. Blandt de Lande i Europa, hvis indre Forhold ere mere bekjendte, er der intet, i hvilket man er i den Grad Herre over de smitsomme Sygdomme hos Husdyrene, som i Danmark. Medens Sniven er saa udbredt i Frankrig og Sydtyskland, at ikke alene dens Oprindelse kan blive mistydet der, men den endog kan bringe Uklarhed i Væren om andre Sygdomme hos Hesten, er man i Danmark istand til

faa at sige at føre Bog over den; medens man faa godt som overalt har maattet huse den ondartede Lungesyge hos Oxen, og i mange Lande har maattet opgive Kampen imod den og finde sig i, at den uhindret bortriver Tusinder af Kvæg aarlig, har man i Danmark været fuldkommen istand til at beherske den. Den har siden 1848 været to Gange indført i Kongeriget, men er hver Gang bleven undertrykket ved Nedslagning af den Besætning, i hvilken den var bleven indført. Og den er langt farligere med Hensyn til Smittens Udbredelse end Kvægpesten. Dyret kan lide af denne Sygdom og være istand til at forplante Smitten, der med Hensyn til Vægheden i at forplantes staaer nærmest Kvægpestigiften, i fire til sex Uger, uden at frembyde andre Symptomer end dem, en snigende Lungetæring kan fremtræde med, saaledes at en bestemt Erkjendelse af Sygdommen efter dens Symptomer kan være særdeles vanskelig, for ikke at sige umulig, endog for den med Sygdommen Fortrolige; efter at have gennemgaaet Sygdommen, kan Dyret være Bærer af Smitten og istand til at forplante den i et Tidsrum, hvis Grændse ikke er funden, men som er seet at strække sig ud over fire Maanedes.

Men naar vi gjentagne Gange have været istand til at undertrykke denne Sygdom, saasnart den har viist sig hos os, medens Flertallet af de andre Lande i Europa ikke have formaaet at holde den Stangen, saa er der Grund til at haabe, at vi ogsaa ville kunne blive Herre over Kvægpesten, som hine Lande have viist sig fuldkommen istand til at undertrykke. De have naturligtvis kun været istand dertil ved at vise Aarvaagenhed, Resoluthed og Energi, støttet ved gode Love, men det er ogsaa ved disse Vaaben, at vi have været istand til at undertrykke den ondartede Lungesyge, og det er at haabe, at de ikke ville savnes hos os overfor en mulig indført Kvægpest.

I Marts-Heftet af »Recueil de médecine vétérinaire« for iaar findes trykt en Beretning fra Prof. Bouley ved Veterinærskolen i Alfort til Ministeren for Agerbruget, Søndelen og de offentlige Arbeider i Frankrig, af hvilken jeg ikke kan nægte mig den Fornøielse at give Uddrag, skjøndt jeg derved kommer til at gjentage, hvad Hr. Th. S. har meddelt i „Berlingske Tidende“, da den fortrinsvis omhandler et Indfald af Kvægpesten i Belgien, meddeler alle de Data, han ved personlig at forstke paa Stedet har kunnet samle, og ifølge sin Karakter af officiel Beretning maag ansees for paalidelig.

Den 16de Januar 1867 indførte en hollandsk Kvæg-handler, der pleiede at gjøre Forretninger med Kvægfeberne i Belgien og især i Hasselt, en By med særdeles mange og store Brænderier i det nordøstlige Belgien, en Flok Kvæg, bestaaende af 17 Høveder, fra Köln. Tre af disse bleve sendte til Omegnen af Liège, de andre til Hasselt, hvor de først bleve indsatte i en Reifestald og derefter fordelte til 3 Brænderier, i hvis Besætninger de uden videre bleve indlemmede. Tre andre Drifter Kvæg bleve den 18de, 19de og 23de Januar indførte fra Tydskland, og efter foreløbig at have været opstalbede i samme Reifestald, indsatte i forskjellige Besætninger i Hasselt. Den 24de Januar iagttoges der Tegn paa Kvægpeft hos et af de Dyr, som den 16de vare blevne bragte til Hasselt, derefter hos to af samme Flok, men indsatte i andre Besætninger, og derefter hos nogle af de Dyr, som vare blevne indførte den 18de, 19de og 23de og havde været indsatte i samme Reifestald som den første Drift. I mindre end 14 Dage var Sygdommen bleven spredt til 10 Stalde med en tæt sammenpakked og bethdelig Besætning.

Her var Sygdommen altsaa udbrudt under saa truende Omstændigheder, som vel muligt, men Regjeringen traf ogsaa Forholdsregler, som svarede dertil.

To af Professorerne ved Veterinærskolen i Bruxelles og en Repetiteur samt et Antal af Skolens Elever bleve sendte derhen og Byens Garnison blev forstærket; man affærrede de

angrebne Kvarterer af Vhen, saa alt Samkvem mellem disse og det Dvrige af Vhen blev forhindret, og i alle Gader, som førte til et affpærreret Parti, blev der sat Afvisere med Paastriften *Kvægpest*. Fra 24de Januar til 9de Februar bleve 999 Stykker Kvæg dræbte, deraf viste 330 ved Obduktionen Spor af Sygdommen, og Kadaverne af dem bleve nedgraveede, medens Kjødet af Resten dels blev forsendt til Bruxelles, Anvers og England, dels blev saltet til Forbrug paa Stedet*).

Trods denne energiske Fremgangsmaade, greb Sygdommen dog om sig, og man greb da til at standse Syggen ved at berøve den Tilgang paa Næring. Ligesom man ved en Ildbrand; der truer med at tage Overhaand, standser Ilden ved at rive de til Brandstedet stødende Bygninger ned, saaledes nedflog man her Kvæget i Omkredsen af de angrebne Steder, og denne Taktik kronedes med det fuldstændigste Held. Den 11 Februar, altsaa 18 Dage efter at Sygdommen var bleven bemærket, var den standset med et Tab af 1403 Kreaturer; deraf vare 8 døde af Sygdommen, 1065 bleve ifølge Obduktions-Fundet erklærede for ikke at have været angrebne og deres Kjøb benyttet, Resten, 330, tilligemed de 8 døde, nedgraveede med Hud og Haar dybt i Jorden, Lag for Lag bedækkede med ulæftet Kalk. Efter at have fuldført dette, tog Kommissionen fat paa at desinficere de Steder, hvor Sygdommen havde herstet, og den udførte dette Hverv ligesaa grundigt og, som det har viist sig, med lige saa stort Held. Al Gjødning, alt Foder og Strøhalm blev ført hen til det Sted, hvor Nedgravningen af Kadaverne var skeet, opbrændt og nedgravet; Stenbroen i Staldene blev opbrudt, Grunden udgravet, og

*) Efter nogle Meddelelser i *Oesterreichische Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Veterinairkunde*, XXVII. Band, 1. Heft, 1867, maa Kjøb af kvægpestsige Dyr ansees for en meget farlig Værer af Smittestoffet, og den ovennævnte Fremgangsmaade kan derfor næppe billiges, da Obduktionens Bevis for, om Dyret har været angrebet eller ikke, altid maa være negativt. W.

de gamle Brostene kun brugte igjen efter at have været ophebede. Alt Træværk i Staldene, som Krybber, Bomme og lignende, blev fornyet, forsaavidt det ikke lønne sig at afpuke Overfladen og tjære den. Vægge og Loftet bleve afstræbete, udspækkede og hvidtede flere Gange; endvidere bleve alle Lokaler, i hvilke der var Mulighed for at Giften kunde opbevares, til Overflod desinficerede med Klor og Phenylshre. Endelig blev det forbudt at indsætte nye Besætninger i disse Stalde inden en vis Tid, som nærmere skulde bestemmes, men som endnu ikke var udløbet den 12te Marts, og Brænderieierne maatte finde sig i enten at holde Svin til at fortære Affaldet eller lade dette gaa tilspilde.

To af de tre Køer, som bleve stilet fra Flokken, der indførtes fra Köln den 16de, bleve den 24de Januar af en Mellemandler solgte til en Beboer af Rétinne, en lille By $2\frac{1}{2}$ Lieues fra Liège. Den 26de Januar blev den ene af disse Køer syg, uden at den unge Dyrlæge, som blev tilkaldt, kunde erkjende Sygdommen for Kvægpest; den døde om Natten og blev nedgravet uden Dyrlægens Vidende, altsaa uden at være bleven obduceret. Den 1ste Februar blev en anden Ko af denne Besætning syg paa lignende Maade som den første, den 4de Februar en tredje, og nu erklærede Dyrlægen Sygdommen for Kvægpest. Distriktdyrlægen fra Liège blev da tilkaldt, og den 6te Februar bleve de syv Dyr, hvoraf denne Besætning bestod, nedslagne. Den 12te Februar viste Sygdommen sig i en anden Stald i samme Gaard, og de deriverende fire Dyr bleve dræbte.

Eieren af den først nedslaaede Besætning i Rétinne var gift, og hans Kone havde en egen Besætning opstaldet paa et fraliggende Sted; men hun malkede Køerne i begge Stalde; den 18de Februar viste en Ko i hendes Stald Symptomer paa Kvægpest, den 20de bleve de otte Køer, hvoraf denne Besætning bestod, nedslagne. Paa samme Tid viste Sygdommen sig i en Stald, tilhørende en Cousine til fornævnte Kone, næste Dag i to andre Stalde, og da Sygdommen saaledes

truede med at sprede sig, blev alt Kvæg indenfor en Radius af 150 Fod fra et angrebet Sted nedslaaet. Det var den samme Fremgangsmaade, som blev fulgt i Hasfelt og den gav samme Resultat.

Omtrent paa samme Tid viste Sygdommen sig i Zele, en lille By midt imellem Gand og Malines. Den viste sig først hos en Tyr, som var bleven kjøbt paa Markedet i Bruxelles og havde været opstaldet i en Stald, i hvilken der havde staaet Kvæg fra Hasfelt. Hos den nye Eier blev Tyren holdt til Bedækning og havde sprunget 10 Køer, inden Sygdommen viste sig hos den. Disse 10 Køer saavel som Tyren og det Kvæg, den havde staaet i Stald med, bleve nedslaaede, og derefter har Sygdommen ikke viist sig i Belgien.
